

საქართველოში სანარმოების განვითარებისა და ინტერნაციონალიზაციის ხელშემშლელი მიზეზები და მათი გადაჭრის გზები

ეკატერინე გიგოლაშვილი,
სტუ-ს მე-2 კურსის დოქტორანტი
ელ-ფოსტა: kote_gera@mail.ru

ანოტაცია

წინამდებარე ნაშრომში, გაანალიზებულია საქართველოს მცირე და საშუალო სანარმოების განვითარებისა და ინტერნაციონალიზაციის ხელშემშლელი მიზეზ-ფაქტორები; ამ უკანასკნელთა გამოვლენისათვის, ახალი და ძველი მეთოდოლოგიით, სტატისტიკური მონაცემების საფუძველზე დახასიათებულია კერძო სექტორი, წლიური ბრუნვა, პროდუქციის გამოშვება და დასაქმება სანარმოთა ზომის მიხედვით, ასევე, რეგისტრირებული და აქტიური მენარმე სუბიექტები, რეგიონების, საქმიანობის სახეებისა და ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების მიხედვით. შემოთავაზებულია საქართველოში მცირე და საშუალო სანარმოების განვითარებისა და ინტერნაციონალიზაციის წინადადებები და რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: მცირე და საშუალო სანარმო; მცირე და საშუალო სანარმოების განვითარებისა და ინტერნაციონალიზაციის გზები; სოციალური ფონი; ეკონომიკური ჩამორჩენა; აქტიური მენარმე-სუბიექტები, წლიური ბრუნვა; დასაქმება; პროდუქციის გამოშვება; მთლიანი შიდა პროდუქტი.

თანამედროვე საქართველოში უმუშევრობის მაღალი დონის, მძიმე სოციალური ფონის, კატასტროფული შემოსავლებრივი უთანაბრობის ანუ მოსახლეობის ცხოვრების დაბალი დონისა და ევროკავშირში განეწინააღმდეგებულ ორიენტირებული საქართველოს დიდი ეკონომიკური ჩამორჩენის უმთავრესი მიზეზი მცირე და საშუალო სანარმოების განვითარების ხელშემშლელი მიზეზ-ფაქტორები და მათი აღმოფხვრის გზების ჯეროვანი მეცნიერული შეუსწავლელობაა.

მნიშვნელოვანია, რომ ქვეყანაში ახალი მეთოდოლოგიით განსაზღვრული მცირე და საშუალო სანარმოების არსებული მდგომარეობისა და დინამიკის ღრმა და სისტემური ანალიზის საფუძველზე გამოვლენილი იქნას განვითარების შემაფერხებელი მიზეზ-ფაქტორები და შემუშავდეს მათი აღმოფხვრის გზები და მიმართულებები.

უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა გავარკვიოთ

- როგორ გამოიყურება ძველი მეთოდოლოგიით სხვადასხვა ზომის სანარმოთა წილი სანარმოთა მთლიან რაოდენობაში, პროდუქციის საერთო გამოშვებაში და დასაქმებში. ასევე მნიშვნელოვანია გავარკვიოთ, დინამიკაში რა გავლენა მოახდინა ახალმა მეთოდოლოგიამ თითოეულის წილის ცვალებადობაზე. ცნობილია, რომ 2017 წლის აპრილიდან ამოქმედდა „საქსტატის“ მიერ სანარმოთა კლასიფიკაცია ახალი მეთოდოლოგიით. ეს მეთოდოლოგია ევროსტანარტებთან არის შესაბამისობაში, რომელმაც მნიშვნელოვნად შეცვალა მცირე, საშუალო და მსხვილი სანარმოების წილი მთლიანად სანარმოთა რაოდენობაში, პროდუქციის საერთო გამოშვებაში და დასაქმებში. ასე მაგალითად, სტატისტიკის ძველი მეთოდოლოგიით სანარმოთა 95% იყო მცირე და საშუალო, 5% (ანუ 5780) კი მსხვილი. მცირე და საშუალო სანარმოების წილი ბიზნეს-სექტორის ბრუნვაში შეადგენდა

ახალი ეკონომისტი THE NEW ECONOMIST

18%-ს, ხოლო მსხვილი სანარმოებისა-82%-ს. მცირე და საშუალო სექტორში შრომისუნარიანი მოსახლეობის მხოლოდ 43 პროცენტი იყო დასაქმებული.

ახალი მეთოდოლოგიით 2018 წლის მონაცემებით, სანარმოთა 99,7% არის მცირე და საშუალო, ხოლო 0,3% (ანუ 526 სანარმო) მსხვილი. მცირე და საშუალო სანარმოების წილმა ბიზნეს-სექტორის ბრუნვაში შეადგინა დაახლოებით 59,1%, ხოლო მსხვილი ბიზნესის წილმა-40,9%. დასაქმებულთა 64% მოდის მცირე და საშუალო ბიზნესზე და 36% მსხვილ სანარმოებზე. მცირე ბიზნესის დომინირება ეკონომიკაში უნდა აიხსნას იმით, რომ არ საჭიროებს დიდ კაპიტალსა და სხვა ეკონომიკურ რესურსებს [1]. ანალოგიური მაჩვენებლები ევროკავშირში შემდეგნაირად გამოიყურება: მსბ-ი მთლიანი ბიზნესის 99,8 პროცენტს შეადგენს, მათზე მოდის დასაქმებულთა 67 პროცენტი და გამოშვების დაახლოებით 58 პროცენტი [4].

ზემოთ მოხმობილი სტატისტიკური მონაცემები მეტყველებენ იმაზე, რომ, ჯერ ერთი, საქართველომ ამ ეტაპზე, ეკონომიკის ოპტიმალური ნონასწორობისაკენ სწრაფვისას, გადაწყვიტა უმთავრესი ამოცანა-უზრუნველყო მცირე სანარმოების რაოდენობის ზრდა კრიტიკულ დონეზე ზევით. ვინაიდან, მსოფლიო ბანკის გადაწყვეტილებით, კრიტიკული დონის გადამეტება ხდება მა-

შინ, როდესაც ოფიციალურად დარეგისტრირებული მცირე ბიზნესი უზრუნველყოფს ოფიციალურად რეგისტრირებული მშპ-ის 40%-ს[5]. ეს, ჯერ ერთი, ნიშნავს იმას, რომ მცირე ბიზნესი გადადის სახელმწიფო ეკონომიკის რანგში, ანუ მენარმეები გაცილებით ძლიერები ხდებიან. და მეორე, საქართველოში მცირე და საშუალო სანარმოების განვითარების პარამეტრები დაუახლოვდა ევროკავშირისას, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია ქვეყნის მიერ არჩეული სტრატეგიული კურსის განხორციელებისთვის. მსოფლიო პრაქტიკიდან გამომდინარე, წლიური ბრუნვის ჯამური მაჩვენებელი სანარმოთა ზომის მიხედვით კლასიფიკაციის ერთ-ერთი კრიტერიუმია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საინტერესოა როგორ გამოიყურება ახალი მეთოდოლოგიით სანარმოთა ზომის მიხედვით ბრუნვა დინამიკაში.

მოსმობილი №1 ცხრილიდან გამომდინარე, 2007-2018 წლებში ახალი მეთოდოლოგიით სანარმოთა საშუალო წლიური ბრუნვის ჯამური მაჩვენებელი გაიზარდა 487%-ით (17,544.4-დან 85,500.0 მლრდ. ლარამდე). ამასთან გაზრდილია, როგორც მსხვილი (471%-ით, 7,423.7-დან 34,969.0 მლრდ. ლარამდე) საშუალო (403%-ით, 5,259.3-დან 21,223.0 მლრდ. ლარამდე), ისე მცირე ზომის სანარმოების (602%-ით, 4,861.4-დან 29,308.0 მლრდ. ლარამდე) წლიური ბრუნვაც. ხაზგასმელია ისიც,

ცხრილი №1

სანარმოთა ზომის მიხედვით ბრუნვა მლრდ ლარი 2007-2018 წლებში ახალი მეთოდოლოგიით

წელი	სულ	მსხვილი	%	საშუალო	მცირე	მცირე და საშუალო	%
2007	17,544.4	7,423.7	42%	5,259.3	4,861.4	10,120.7	58%
2008	19,650.7	9,550.9	49%	5,365.2	4,734.7	10,099.9	51%
2009	20,302.2	8,869.0	44%	5,563.1	5,870.1	11,433.2	56%
2010	24,400.7	11,703.2	48%	5,969.5	6,728.0	12,697.5	52%
2011	36,726.2	15,752.3	43%	8,172.7	12,801.0	20,973.7	57%
2012	42,048.0	18,577.9	44%	9,971.0	13,499.2	23,4770.2	56%
2013	44,327.9	18,596.2	42%	19,362.8	15,368.9	25,731.7	58%
2014	50,064.7	21,278.3	43%	11,477.8	17,308.6	28,786.4	57%
2015	56,984.8	24,671.6	43%	13,294.6	19,018.7	32,313.3	57%
2016	64,081.8	28,256.3	44%	14,039.1	21,786.4	35,825.5	56%
2017	71,740.1	32,201.1	45%	16,568.3	22,970.7	39,539.0	55.1%
2018	85,500.0	34,969.0	40,9%	21,223.0	29,308,0	50,531.0	59.1
ზრდა	487%	471%		403%	602%	497%	

წყარო: ბიზნესის რეგისტრი. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური - www.geostat.ge

ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების მიხედვით (1 თებერვალი 2019)

ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა	რეგისტრირებული სუბიექტი	აქტიური სუბიექტი
სულ	726 449	180 618
კომერციული იურიდიული პირები	254 445	76 212
სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (სპს)	2 759	231
კომანდიტური საზოგადოება	188	21
შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს)	243 659	74 856
სააქციო საზოგადოება	2 578	876
კოოპერატივი	5 261	228
არასამენარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირები	26 785	3 716
ინდივიდუალური მენარმე	433 689	96 866
სხვა	8 460	1 417
საჯარო სამართლის სუბიექტები	3 070	2 407

წყარო: ბიზნესის რეგისტრი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების მიხედვით; საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური - www.geostat.ge

რომ მცირე და საშუალო სანარმოების ჯამური ბრუნვის წილმა ახალი მეთოდოლოგიის მიხედვით პირველად გადაამეტა საანალიზო პერიოდში 2007 წლის ზრდის მაჩვენებელს (58%-ს) და შეადგინა 59.1%. ეს მაშინ, როცა ძველი მეთოდოლოგიით აღნიშნული მაჩვენებელი 18%-ს არ აღემატებოდა.

ამრიგად, ახალმა განსაზღვრებამ და მეთოდოლოგიამ სახელმწიფოს შესაძლებლობა მისცა შეექმნა უფრო რეალისტური წარმოდგენა მსხვილი სანარმოების წილის შესახებ საქართველოს ეკონომიკაში. თუ რეალობას ახალი განსაზღვრების ფონზე შევხედავთ, აღმოჩნდება, რომ ქვეყანაში მხოლოდ 526 მსხვილი სანარმოა, ეს მაშინ, როცა წინათ მათი რაოდენობა 5,780 იყო. ძველი განმარტებით და მეთოდოლოგიით, 2017 წელს მსხვილ სანარმოებზე მოდიოდა მთლიანი ბრუნვის 82% და შექმნილი ღირებულების 78%. ახალი განსაზღვრებითა და მეთოდოლოგიით კი მათი წილი ბრუნვაში არის 44%, ხოლო შექმნილ ღირებულებაში - 42%.

თანამედროვე საქართველოს ბიზნეს-სექტორის ანალიზისა და დინამიკის ობიექტური შეფასებისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია ინფორმაცია რეგისტრირებულ და აქტიურ ბიზნეს სუბიექტების რაოდენობის შესახებ, ასევე, ის თუ თითოეულში რა წილით არის წარმოდგენილი საქართველოს კანონით განსაზღვრული თითოეული ორგანიზა-

ციულ-სამართლებრივი ფორმა (იხ. ცხრილი № 2)

№ 2 ცხრილიდან გამომდინარე, 2019 წლის 1 თებერვლის მდგომარეობით საქართველოში რეგისტრირებულია 726 449 ბიზნეს-სუბიექტი, თუმცა, მათგან 180 618-ია აქტიური, ანუ რეალურად მხოლოდ 25% ფუნქციონირებს. ასეთი უარყოფითი სტატისტიკა უნდა აიხსნას იმით, რომ საქართველოში ამჟამად ბიზნესის წამოწყება ბევრად იოლია, ვიდრე პროფესიის მიხედვით სამუშაო ძალის გაქირავება და დასაქმება. ეს განაპირობა იმან, რომ ბოლო დროს ბიზნესის რეგისტრირება ერთობ გამარტივდა და მოხდა მისი ელექტრონულ რეჟიმში გადაყვანა. ამან შესაძინევად გაზარდა ბიზნესის წამოწყება რაოდენობრივი მაჩვენებელი, მაგრამ ამავდროულად ხელი შეუწყო ბიზნესში ბევრი შემთხვევით ადამიანის მოსვლას, რომელსაც მოგების მიღების სურვილი კი აქვს, მაგრამ ბიზნესის მომგებიანი გაძლოლის ელემენტარული ცოდნა არ გააჩნია. ამის გამოა, რომ ახალი ფორმების თითქმის 70% იხურება ერთი წლის განმავლობაში. ამ ფონზე მოსახლეობაში ბიზნეს ცოდნის გავრცელება ერთობ აქტუალურია. უარყოფითი სტატისტიკის შემდეგი მიზეზია ის, რომ მენარმეები ზოგჯერ მიმართავენ ემპაკურ ხერხს, რეგისტრაციამ ატარებენ რამდენიმე კომპანიას, რათა არ გადაიხადონ დღგ. უარყოფითი სტატისტიკის კიდევ ერთი მიზეზია ის, რომ საქართველოში გაკოტრების საქმეთა მართვის

პროცედურა ერთობ გართულებულია. გაკოტრების პროცედურას 225 დღე სჭირდება. ჩვეულებრივ, სანარმოს ლიკვიდაცია საგადასახდო სამსახურის გარეშე არ ხდება, რომელიც ობიექტზე შედის 225-ე დღეს. არავინ იცის საგადასახდო „თავისი ვიზიტისას“ რა ნაკლს, რა ხარვეზს აღმოაჩენს. ამიტომ შეშინებული კომპანიები საერთოდ თავს ანებებენ გაკოტრების პროცედურას და რჩებიან რეგისტრირებულ სანარმოდ, რაზეც მათ არანაირი სანქცია არ ეკისრებათ. შედეგად ვლელბულობთ იმას, რომ რეგისტრირებული მთლიანი სანარმოებიდან მხოლოდ 25%-ია აქტიური. ხაზგასასმელია, რომ ბიზნესის დახურვისა და გაკოტრების საქმეთა ინდიკატორით საქართველო მსოფლიო ბანკის რეიტინგში 190 ქვეყნიდან 64-ე ადგილზეა [2].

ამგვარად, დღეს საქართველოში ბიზნესის გახსნა ძალიან მარტივია და ეს შესაძლებელია რამდენიმე საათის განმავლობაში, მაგრამ ბიზნესის დახურვა რთულ პროცედურებთანაა დაკავშირებული, რომელიც დამატებით დროსა და ხარჯებს მოითხოვს. შესაბამისად, ეს არის ბარიერები იმ ადამიანებისთვის, ვისაც ერთი ბიზნესიდან მეორე ბიზნესში გადასვლა სურს, რთული პროცედურებია გაკოტრების გამოცხადების შემთხვევაშიც, რაც ასევე კომპანიების გაკოტრების საქმეთა მართვის მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას საჭიროებს.

საანალიზო ცხრილით საქართველოში მენარმეობის ორგანიზაციულ ფორმებს შორის ყველაზე მოთხოვნი და პოპულარულია ინდივიდუალური მენარმე (იმ), რომლის წილი საერთო რაოდენობაში 53,6%-აღწევს. თანაც ეს ციფრი დინამიკაში ყოველწლიურად ზრდადია და არა კლებადი. ეს უნდა აიხსნას იმით, რომ (იმ)-ის ფორმით საქმის დანყება: მარტივია, არ არის საჭირო წესდება და სხვა იურიდიული დოკუმენტების შედგენა; სრულიად დამოუკიდებელია საქმიანობის განხორციელების პროცესში; მთელი მოგება მფლობელს ეკუთვნის. პოპულარობით შემდეგია შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შპს). საშუალო ზომის სანარმოთა უმეტესობა რეგისტრირებულია როგორც შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (დაახლოებით 41,4%). შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების უპირატესობებია: მესაკუთრეების პასუხისმგებლობა შეზღუდულია მათი შენატანებით. მათი სხვა ქონება ხელშეუხებელია; კლიენტებისთვის და პარტნიორებისთვის უფრო სანდოა, ვიდრე „ინდემნარმე“; უფრო ადვილად შეუძლია საბანკო კრედიტის აღება, ვიდრე „ინდემნარმეს“; ფირმის ფუნქციონირების ხარჯები ნაკლებია, ვიდრე „სააქციო საზოგადოების“ შემთხვევაში. როგორც ჩანს, ბიზნეს სუბიექტთა 95%

მხოლოდ აღნიშნულ სამართლებრივ სტატუსებს ანიჭებს უპირატესობას. 0,48%-იანი წილით მესამე ადგილზეა სააქციო საზოგადოება (სს). შემდეგ, 0,13%-იანი წილით მოდის სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (სპს). ხაზგასასმელია, რომ (იმ) არის ფიზიკური, ხოლო (შპს) იურიდიული პირი. (იმ) წარმოადგენენ მცირე სანარმოებს, ხოლო (სს) წარმოადგენენ მსხვილ სანარმოებს. კომერციული იურიდიული პირების წილი შეადგენს 42%-ს, ხოლო არასამენარმეო (არაკომერციული) იურიდიული სუბიექტების - 2,0%-ს.

არსებობს სტატისტიკა, რომლის თანახმადაც ყველაზე მსხვილ 50 კომპანიას შორის მხოლოდ 8 მენარმეებელია, 10 ყველაზე მსხვილ კომპანიას შორის მხოლოდ ერთია მენარმეებელი, 3 ტოტალიზატორი, დანარჩენი იმპორტიორი [3]. მოკლედ, მსხვილი სანარმოთაგან უმრავლესობა იმპორტზე მომუშავე სანარმოები და კაზინოებია, მათგან უმნიშვნელოა გადაამამუშავებელი სამრეწველო სანარმოები. ამიტომ მათი რეინვესტირებული მოგების გადასახადისაგან განთავისუფლება ნიშნავს იმპორტის ზრდის ხელშეწყობას, ანუ მომხმარებლური ეკონომიკის ნახალისებას. ჩვენი აზრით, ესტონური მოდელისადმი საჭირო იყო სელექციური მიდგომა, ანუ რეინვესტირებული მოგების გადასახადისაგან უნდა განთავისუფებულიყო არა ყველა მსხვილი, არამედ მხოლოდ ექსპორტზე მომუშავე და ქვეყნისათვის სტრატეგიული მნიშვნელობის სანარმოები. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მსხვილი სანარმოების 80% შპს-ა, რაც ხელს უშლის კაპიტალის ბაზრის განვითარებას, სადაც ბანკების გარდა ჩაერთვება ბიზნესიც და მოსახლეობაც.

განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმატებული განვითარების ერთ-ერთი მიზეზი ისაა, რომ მსხვილი წარმოება არ უპირისპირდება მცირეს. განვითარებულ ქვეყნებში პრევალირებს მსხვილი და მცირე სანარმოების კოოპერირების პრინციპი, ამასთან მსხვილი გაერთიანებები კი არ წნეხავენ მცირეს, არამედ ერთმანეთს აესებენ, განსაკუთრებით ცალკეული სანარმოების სპეციალიზაციის სფეროში და ინოვაციურ საქმიანობაში. მაგალითად, აშშ-ი 10 ტექნოლოგიური იდეიდან 9 იზადება მცირე სანარმოში. თუ მსხვილი ბიზნესი მასშტაბის ეფექტით ხელს უწყობს საერთო ეფექტიანობის ამაღლებას, მცირე ბიზნესი, კლიენტებთან უშუალო კონტაქტიდან გამომდინარე, მეურნეობას ანიჭებს მოქნილობას, მობილურობასა და უნარს სწრაფად განახორციელოს სტრუქტურული და ტექნიკური გარდაქმნები, რათა მოერგოს მუდმივად ცვალებად საბაზრო გარემოს.

ახალი ეკონომისტი THE NEW ECONOMIST

საწარმოთა დეკლარირებული მონაცემები

	2016	2017	2018 1	2018 2	2018 3	2018 4	2019 1
ბრუნვა, მილიარდი ლარი	64.1	71.7	18.0	19.9	21.8	25.8	22.9
გამოშვებული პროდუქცია, მილიარდი ლარი	34.2	38.2	8.7	10.0	10.7	11.5	9.5
დამატებული ღირებულება, მილიარდი ლარი	16.8	19.0					
შუალედური მოხმარება, მილიარდი ლარი	17.4	17.4	...	...	...	...	...
ფიქსირებული აქტივები, მილიარდი ლარი	28.2	34.9	...	...	...	...	...
დასაქმებულთა რაოდენობა, ათასი კაცი	666.8	708.2	637.0	656.5	665.5	684.5	663.8
დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურება, ლარი	938.3	1 019.7	1 106.4	1 150.4	1 186.7	1 318.7	1 151.9

წყარო: ბიზნესის რეგისტრის საწარმოთა დეკლარირებული მონაცემები; საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური - www.geostat.ge

ახალი ეკონომისტი THE NEW ECONOMIST

საწარმოთა ზომის მიხედვით ბრუნვასთან და ორგანიზაციულ ფორმებთან ერთად მნიშვნელოვანია როგორ გამოიყურება გამოშვებული პროდუქციის, დასაქმებულთა რაოდენობის და დაქირავებით დასაქმებულთა საშუალო თვიური შრომის ანაზღაურების დინამიკა 2016-2019წლებში (იხ. ცხრილი № 3)

№ 3 ცხრილის მიხედვით, ბიზნეს სექტორის ბრუნვის მოცულობა 2017 წელს შეადგენდა 64,1 მილიარდ ლარს, ხოლო 2018 წელს გაიზარდა 85,5 მილიარდ ლარამდე; გამოშვებული პროდუქცია 2017 წელს ტოლი იყო 38,2 მილიარდი ლარის, 2018 წელს გაიზარდა 40,9 მილიარდ ლარამდე, ხოლო დასაქმებულთა რაოდენობა 2017 წელს შეადგენდა 666,8 ათას კაცს, 2018 წელს კი გაუტოლდა 684,5 ათას კაცს.

საზგასანმელია, რომ საანალიზო მაჩვენებლები ზრდის ტენდენციით ხასიათდებიან 2019 წლის პირველ კვარტალშიც. კერძოდ, ბიზნეს სექტორის ბრუნვის მოცულობა 2019 წლის I კვარტალში, გასული წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით 27,5 პროცენტით გაიზარდა და 22,9 მილიარდი ლარი შეადგინა. ზრდის ტენდენციით ხასიათდება ბიზნეს სექტორის პროდუქციის გამოშვების მაჩ-

ვენებელიც. 2019 წლის I კვარტალში მისი მოცულობა 9,5 მილიარდი ლარით განისაზღვრა, რაც 9,0 პროცენტით აღემატება გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს. 2019 წლის I კვარტალში მთლიანი ბრუნვის 54,5 პროცენტი მოდის მსხვილ ბიზნესზე, 17,4 პროცენტი - საშუალოზე, ხოლო 28,1 პროცენტი - მცირე ბიზნესზე ნაწილდება. მცირედით განსხვავებული მდგომარეობაა პროდუქციის მთლიანი გამოშვების შემთხვევაში: მსხვილ ბიზნესზე მოდის პროდუქციის გამოშვების 41,3 პროცენტი, საშუალოზე - 24,8 პროცენტი, ხოლო მცირე ბიზნესზე - 33,9 პროცენტი. 2019 წლის I კვარტალში დასაქმებულთა საშუალო რაოდენობა 663,8 ათასი კაცით განისაზღვრა, რაც გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელს 4,2 პროცენტით აღემატება. დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობიდან 42,3 პროცენტი ქალია, ხოლო 57,7 პროცენტი - კაცი. საწარმოთა მთლიანი დანახარჯები პერსონალზე - 2 183,5 მლნ. ლარით განისაზღვრა (გასული წლის შესაბამისი პერიოდთან შედარებით 8,3 პროცენტით მეტი). 2019 წლის I კვარტალში საშუალო თვიური ხელფასი ბიზნეს სექტორში 1 151,9 ლარს გაუტოლდა (გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით გაზრდილია 45,5 ლარით),

ბიზნესის რეგისტრი რეგიონების მიხედვით (1 თებერვალი 2019)

რეგიონები	რეგისტრირებული სუბიექტი	აქტიური სუბიექტი
სულ	726 449	180 618
ქ. თბილისი	318 439	76 738
აფხაზეთის ა.რ.	163	12
აჭარის ა.რ.	63 755	18 179
გურია	17 516	4 718
იმერეთი	98 831	24 425
კახეთი	44 616	11 080
მცხეთა-მთიანეთი	13 488	3 234
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	6 102	1 312
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	56 113	13 153
სამცხე-ჯავახეთი	21 759	5 473
ქვემო ქართლი	53 821	13 557
შიდა ქართლი	31 846	8 737

წყარო: ბიზნესის რეგისტრი რეგიონების მიხედვით მიხედვით; საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური - www.geostat.ge

მათ შორის ქალების ხელფასმა შეადგინა - 934.2 ლარი (გასული წლის შესაბამისი პერიოდის მაჩვენებელთან შედარებით გაიზარდა 93.1 ლარით). სანარმოთა ზომის მიხედვით საშუალო თვიური ხელფასი შემდეგნაირია: მსხვილი ბიზნესი - 1 205.6 ლარი, საშუალო ბიზნესი - 1 291.2 ლარი, მცირე ბიზნესი - 1 017.0 ლარი [1].

თანამედროვე საქართველოში ბიზნესის განვითარებას აფერხებს მისი ასიმეტრიული განვითარება რეგიონულ ქრისტილში (იხ. ცხრილი № 4)

როგორც ცხრილიდან ჩანს, რეგისტრირებული სანარმოთა უდიდესი ნაწილი რეგისტრირებულია ქ. თბილისში, ხოლო ყველაზე მცირე რაოდენობა რაჭა-ლეჩხუმის, ქვემო-სვანეთის და მცხეთა-მთიანეთის რეგიონებში, რაც შეეხება ახლად რეგისტრირებულ სანარმოებს, აქაც ანალოგიური ტენდენციები ფიქსირდება ისევე როგორც მთლიანი რეგისტრაციის მაჩვენებლების შემთხვევაში. წარმოადგენილი ციფრები ნათელყოფენ იმ მნიშვნელოვან უთანაბრობებს, რაც დამახასიათებელია რეგისტრირებულ სანარმოთა რეგიონული გადაწონილების კუთხით საქართველოში: თბილისში რეგისტრირებულია სანარმოების დაახლოებით 46%. ამ მაჩვენებლით თბილისი უპირობო ლიდერია ქვეყნის მასშტაბით და იგი მანიშნებელია იმ დომინანტური როლისა, რაც დედაქალაქს გააჩნია ქვეყნის ეკონომიკურ სისტემაში. 2019 წელს

აქტიური სანარმოების რიცხვი 180 618-ს უდრიდა რომელთა 96% მსს-ზე მოდიოდა. რეგიონების მიხედვით მთლიან ბრუნვაში ლიდერობს ქ. თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით: ქ. თბილისი - 77.4 პროცენტი, აჭარის ა.რ. - 6.0 პროცენტი, ქვემო ქართლი - 5.1 პროცენტი, იმერეთი - 3.6 პროცენტი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი - 2.6 პროცენტი. რეგიონების მიხედვით პროდუქციის მთლიან გამოშვებაში ლიდერობს კვლავ ქ. თბილისი და სხვა რეგიონები შემდეგი თანმიმდევრობით: ქ. თბილისი - 65.1 პროცენტი, აჭარის ა.რ. - 8.4 პროცენტი, ქვემო ქართლი - 9.2 პროცენტი, იმერეთი - 5.0 პროცენტი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი - 3.8 პროცენტი. რაც შეეხება დასაქმებულთა რაოდენობას, რეგიონების მიხედვით აღნიშნული მაჩვენებელი შემდეგნაირად ნაწილდება: ქ. თბილისი - 64.6 პროცენტი, აჭარის ა.რ. - 9.9 პროცენტი, იმერეთი - 6.8 პროცენტი, ქვემო ქართლი - 5.5 პროცენტი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი - 4.0 პროცენტი. ზემოთ მოხმობილი ინფორმაცია საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ არათანაბარი რეგიონალური განვითარება საქართველოს ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი პრობლემაა. ანალოგიური ტენდენციები გვხვდება მცირე ბიზნესის სექტორშიც, რაც დროთა განმავლობაში კიდევ უფრო მსხვილ მასშტაბებს იძენს და მატულობს სხვაობები ლიდერ და ჩამორჩენილ რეგიონებს შორის. შესაბამისად,

ახალი ეკონომისტი THE NEW ECONOMIST

ბიზნესი საქმიანობის სახეების მიხედვით (1 თებერვალი 2019 წ)

საქმიანობის სახე	რეგისტრირებული სუბიექტი	აქტიური სუბიექტი
სულ	726 449	180 618
სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და სატყეო მეურნეობა	6 884	1 537
თევზჭერა, მეთევზეობა	386	102
სამთომოპოვებითი მრეწველობა	1 569	739
დამამუშავებელი მრეწველობა	31 569	12 526
ელექტროენერჯის, აირისა და წყლის წარმოება და განაწილება	482	137
მშენებლობა	18 175	7 472
ვაჭრობა, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი	138 172	61 571
სასტუმროები და რესტორნები	14 446	6 521
ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა	20 002	9 859
საფინანსო საქმიანობა	4 313	2 035
ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების განევა	28 168	14 318
სახელმწიფო მმართველობა	1 829	407
განათლება	6 805	4 290
ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური მომსახურება	5 680	2 987
კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურების განევა	19 844	5 499
საქმიანობა უცნობია	428 125	50 618

ახალი ეკონომისტი THE NEW ECONOMIST

წყარო: ბიზნესის რეგისტრი საქმიანობის სახეების მიხედვით; საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური - www.geostat.ge

შეინიშნება სულ უფრო მზარდი სხვაობები პოტენციურ „ზრდის პოლუსებს“(თბილისი, აჭარა, ა.შ.) და „სტაგნაციურ ეკონომიკურ სივრცეებს“(რაჭა-ლეჩხუმი, ქვემო-სვანეთი, მცხეთა-მთიანეთი, გურია, სამცხე-ჯავახეთი) შორის. ჩვენი აზრით ამას ხელი შეუწყო ნაცმოძრაობის მიერ განხორციელებულმა არასწორმა ლიბერალურმა და აგრარულმა ეკონომიკურმა პოლიტიკამ, რომლის მიხედვით მცირე ბიზნესი და სოფლის მეურნეობა თავისით, სახელმწიფოს დახმარების გარეშე უნდა განვითარებულიყო. ფაქტობრივად მივიღეთ ეროვნული ეკონომიკის სტრუქტურა, სადაც საქართველოს ეკონომიკის 2/3 არის კონცენტრირებული რამდენიმე ქალაქში. ჩვენი აზრით, რეგინულ ქრისტი ბიზნესის ასიმეტრიულობის დაძლევისათვის, უწინარეს ყოვლისა, უნდა დაიმსხვრეს სტერეოტიპი, რომლის მიხედვით სოფლის ქვემოთ მოიაზრება მხოლოდ სოფლის მე-

ურნეობის ეკონომიკა. სოფელში, რეგიონში ხელი უნდა შეეწყოს არა მხოლოდ სოფლის მეურნეობის, არამედ ყველა იმ სანარმოო, თუ არასანარმოო დარგის ეკონომიკის განვითარებას, რომლის პოტენციალიც არსებობს, რათა ადგილზე დასაქმდეს სამუშაო ძალა და შეიზღუდოს შიდა და გარე მიგრაცია თავისი უარყოფითი ეფექტებით. სწორედ ამიტომ რეგიონებში, სადაც ბიზნესის წარმოებისათვის არახელსაყრელი, ანუ არაკომფორტული ბიზნეს-გარემოა სახელმწიფოს მხრიდან უპირატესი ხელშეწყობის ღონისძიებებია საჭირო, რათა ადგილობრივ მოსახლეობას ბიზნესის წარმოების აპტიტი გაეხსნას, განხორციელდეს მენარმეობის სიმეტრიული განვითარება და გარკვეულად შერბილდეს ეკონომიკური განვითარების დონეთა უთანაბრობა. თანამედრივე საქართველოში ბიზნესის განვი-

დასაქმებულთა რაოდენობა სანარმოთა ზომის მიხედვით 2013-2018 წლებში

წელი	სულ	მსხვილი სანარმოები		საშუალო სანარმოები		მცირე სანარმოები	
		აბს. მნიშვნ.	%	აბს. მნიშვნ.	%	აბს. მნიშვნ.	%
2013	550,885	178,422	32,4%	125,295	22,8%	246,538	44,8%
2014	592,147	186,510	31,5%	126,432	21,3%	278,205	47,2%
2015	626,739	198,586	31,7%	137,171	21,9%	290,982	46,4%
2016	666,790	217,800	32,7%	142,447	21,4 %	306,543	45,9%
2017	660,059	235,742	35,7%	147,624	22,4%	276,693	41,9%
2018	684,000	247,866;	36,2%	147,835	21,6%	288,816	42,2%

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური <http://geostat.ge>

თარებას აფერხებს მისი ასიმეტრიული განვითარება დარგობრივ ქრილში (იხ. ცხრილი №5).

მომხობილი ცხრილიდან გამომდინარე, საქართველოში მცირე და საშუალო კომპანიების მოქმედების ძირითადი სეგმენტებია პრიორიტეტულობის მიხედვით: ვაჭრობა, ავტომობილების, საყოფაცხოვრებო ნაწარმისა და პირადი მოხმარების საგნების რემონტი - 35%; ოპერაციები უძრავი ქონებით, იჯარა და მომხმარებლისათვის მომსახურების გაწევა - 8% და დამამუშავებელი მრეწველობა - 7%. შემდეგ მოდის: სოფლის მეურნეობა, ნადირობა და სატყეო მეურნეობა; სასტუმროები და რესტორნები; კომუნალური, სოციალური და პერსონალური მომსახურება; განათლება; ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა და ა.შ

მიმდინარე წლის 1-ელ კვარტალში დასაქმებულთა რაოდენობის მიხედვით, ბიზნეს სექტორში ვაჭრობის (საბითუმო და საცალო ვაჭრობა; ავტომობილების და მოტოციკლების რემონტი), დამამუშავებელი მრეწველობისა და ჯანდაცვის და სოციალური მომსახურების საქმიანობების დარგები ლიდერობენ (შესაბამისად 26.6 პროცენტი, 12.6 პროცენტი და 10.6 პროცენტიანი წილებით). თუმცა, სტრუქტურაში მნიშვნელოვანი წილი მოდის მშენებლობის (9.0 პროცენტი), ტრანსპორტისა და დასაწყობების (8.3 პროცენტი) და განთავსების საშუალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობების დარგის სანარმოებზეც (5.6 პროცენტი). [წყარო: „საქსტატი“]

თანამედროვე საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების დინამიკის ანალიზისა და შეზღუდულობის მიზეზების გამოვლენაში, ასევე, მნიშვნელოვანია დასაქმებულთა რაოდენობა სანარმოთა ზომის მიხედვით 2013-2018 წლებში.

(იხ. ცხრილი №6).

№6 ცხრილიდან ირკვევა, რომ მსხვილ სანარმოებში დასაქმებულთა წილი დასაქმებულთა საერთო რაოდენობაში იზრდებოდა 2013 წლიდან 2014 წლამდე, სამაგიეროდ ამ პერიოდში მცირედებოდა დასაქმებულთა წილი მცირე და საშუალო სანარმოებში. 2014 წელს დაფიქსირდა მცირე სანარმოში დასაქმებულთა წილი 47,2 %, რაც მაქსიმალურია 2013-2018 წლების მაჩვენებლების მიხედვით. 2015 წლიდან კი იწყება მცირე სანარმოებში დასაქმებულთა წილის შემცირების ტენდენცია და გრძელდება 2017 წლამდე. 2018 წელს კი ფიქსირდება მცირე სანარმოში დასაქმებულთა წილის ზრდა 0,3%-ით, რაც იმით უნდა აიხსნას, რომ სახელმწიფო პროგრამებმა მცირე ბიზნესის ხელშეწყობის მიმართულებით შედეგი მაინც გამოიღო, მაგრამ ცოტა მოგვიანებით. ცხრილიდან ჩანს ისიც, რომ 2018 წლის მდგომარეობით გაზრდილია სანარმოებში მთლიანად დასაქმებულთა აბსოლუტური ოდენობა 660,059-დან 684,000-მდე. მათ შორის, მსხვილ და მცირე ზომის სანარმოებში დასაქმებულთა ოდენობა, შესაბამისად გაზრდილია 12 124 და 12 123 ადამიანით, ხოლო საშუალო ზომის სანარმოებში შემცირებულია 211 ადამიანით. 2016 წლის მდგომარეობით, სანარმოებში დასაქმებულთა ჯამური ოდენობა 666,790 ადამიანს შეადგენდა, რომელთა 45,9% (306,543) მცირე ზომის სანარმოებში იყო დასაქმებული. 2017 წლის მდგომარეობით, შემცირებულია სანარმოებში მთლიანად დასაქმებულთა აბსოლუტური ოდენობა, მათ შორის, მცირე ზომის სანარმოებში დასაქმებულ ადამიანთა რიცხვი. მსხვილ და საშუალო ზომის სანარმოებში დასაქმებულთა ოდენობა, შესაბამისად - 17 942 და 5 177 ადამიანით არის გაზრდილი. ჯამური დასაქმების

შემცირება მცირე სანარმოებში დასაქმებულთა ოდენობის 30 ათასით შემცირებითა არის განპირობებული, რაც შესაბამისად აისახა დასაქმებულთა ოდენობაში, მცირე სანარმოში დასაქმებულთა ნილობრივ მონაცემზე და 4 პროცენტული პუნქტით, 41.9%-მდე შემცირდა. საშუალო და მსხვილ სანარმოებში დასაქმების ზრდის პარალელურად, მცირე სანარმოებში დასაქმებულთა ოდენობის შემცირების განმაპირობებელი ფაქტორების ცალსახად იდენტიფიცირება შეუძლებელია. აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ თანამედროვე სანარმოში პროდუქციის გამოშვების ზრდასა და დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდას შორის ყოველთვის მკაცრი კორელაცია არ არსებობს, რამეთუ შრომის კაპიტალ-ლჭურვილობის ზრდის კვალობაზე გამოშვებული პროდუქციის ზრდა შესაძლებელია დასაქმებულთა რაოდენობის შემცირების ხარჯზეც [7].

თანამედროვე საქართველოს ბიზნესში ყველაზე პრობლემურია: სასამართლო დავების ვადებთან და სპეციალიზებასთან დაკავშირებული საკითხები; ბიუროკრატია, განსაკუთრებით ადმინისტრაციული ორგანოების საშუალო რგოლში; სახელმწიფოს ბიზნესთან კომუნიკაცია აუცილებელია უფრო დროული და ეფექტიანი გახდეს; რეგიონებში ბიზნესს აქვს ფინანსებზე ხელმისაწვდომობისა და სამუშაო ძალის კვალიფიკაციის პრობლემა; არის შეფერხება საინვესტიციო პროექტების განხორციელებისას, როცა ანგაჟირებული ჯგუფები ცდილობდნენ პროექტების შეფერხებას; რეგულაციები უნდა იყოს უფრო სისტემატური, რომ გაუაზრებელმა ინიციატივებმა ბიზნესს არ შეუქმნას რეგულაციებთან ადაპტირების პრობლემა [8].

საქართველოს ბიზნესისთვის ხელშემშლელია, აგრეთვე, არასაკმარისი პროფესიული განათლება, რადგანაც არასათანადო დონის პროფესიონალი მუშაკი ვერ ქმნის საერთაშორისო მოთხოვნების ხარისხიან პროდუქციას და შესაბამისად მიწოდებასა და ბაზარს. პრობლემატურია ჯეროვანი სამეწარმეო განათლების უქონლობაც, რომლის გარეშე ვერ იქმნება სიცოცხლისუნარიანი, მომგებიანი ბიზნეს-გეგმა და ვერ ხორციელდება მისი ეფექტიანი რეალიზაცია. სუსტია ფინანსებზე ხელმისაწვდომობაც. კომბანკები აგროკრედიტებს დოლარში გასცემენ, რაც ლარის არასტაბილურობის შემთხვევაში ზრდის სესხის მომსახურების ხარჯებსა და რისკებს. სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთების ოფიციალური დაურეგისტრირებლობა გამორიცხავს მიწის გირაოში ჩადებით სესხის აღების შესაძლებლობას. ამ მიმართებით, სანყის ეტაპზე საჭიროა მეტი საგრანტო პროგრამა. უკმაყოფილოა ბიზნესი ხშირი და განელილი საგადასახადო შემოს-

მებებითაც. ბუნდვანი სიტუაციაა საავტომობილო ბიზნესის რეგულირების კუთხით, რომელმაც არ იცის საით წავიდეს და სხვ. უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ეროვნულ მეურნეობას აალორძინებს ცალკე აღებული არა მრეწველობა, მშენებლობა, ფინანსური სექტორი, ტურიზმი ან, თუ გნებავთ, აგრარული სექტორი, არამედ ბიზნესის ინოვაციური ფორმა მენარმეობა, რომელიც უფრო ფართო მოვლენაა და ეხება ეკონომიკის ყველა დარგსა და რეგიონს. სწორედ ამიტომ, მიზანშეწონილია სახელმწიფოს მხრიდან მენარმეობის ნახალისების პოლიტიკის გატარება მთლიანად ეროვნულ მეურნეობაში და რეგიონებში, რადგანაც მსოფლიო ბანკის კვლევებით, ქვეყნის ეკონომიკა როგორადაც უნდა გაიზარდოს, დოვლათი არ ნაწილდება რეგიონებზე და ძირითადად დედაქალაქში აკუმულირდება, რაც აღრმავებს შემოსავლებრივ უთანაბრობას თანმდევი უარყოფითი ეფექტებით (შრომითი ემიგრაცია შინ და გარეთ, ამის გამო ოჯახების ნგრევა და სხვ.). ამასთან, სოციალური მშვიდობისა და საზოგადოების საყოველთაო და დიფერენ-ციული კეთილდღეობისათვის, ეკონომიკური ზრდის მაღალ ტემპებთან ერთად აუცილებელია ნაზრდი შემოსავალის სამართლიანი განაწილება [6].

თანამედროვე საქართველოს საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობებში კი პრობლემურია ის რომ: ყველა უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორ ქვეყანასთან (თურქეთი, რუსეთი, უკრაინა, აზერბაიჯანი, ევროკავშირის ქვეყნები, აშშ-ი თუ სხვ.) საქართველოს აქვს ქრონიკულად უარყოფითი სავაჭრო სალდო, რომლის დაძლევისთვის მიზანშეწონილია სამამულო პროდუქციის საშინაო და საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ამაღლება და ამით მასზე საშინაო და საგარეო მოთხოვნის ზრდა, ანუ მეტი: ექსპორტი, დივერსიფიკაცია, ოპტიმიზაცია, რექსპორტი, გონივრული იმპორტი, ასევე, მეტი: პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, ფულადი გზავნილები და საერთაშორისო ტურისტი. სავაჭრო ბალანსის გაჯანსაღების ეს რეცეფტი უნდა კორექტირდეს ყოველი პარტნიორი ქვეყნის სპეციფიკის გათვალისწინებით. ყოველივე ამის შედეგად, ვფიქრობთ, ეტაპობრივად შემცირდება უარყოფითი სალდო და მივიღებთ დადებით სავაჭრო ბალანსს.

ევროკავშირზე ორიენტირებული საქართველოს ექსპორტში პრობლემატურია, აგრეთვე, პროდუქციის რაოდენობა, ერთგავროვნება, ხარისხი, უვნებლობისა და უსაფრთხოების სტანდარტები და სტაბილური მიწოდება მთელი წლის მანძილზე. შევნიშნავთ, რომ პროდუქციის ექსპორტირება ძირითადად მაშინ ხდება, როცა ეროვნული ბაზარი

გაჯერებულია მოცემული პროდუქციით და, შესაბამისად, მისი ფასი და მოგება დაბალია. ამ დროს პროდუქცია გააქვთ საზღვარგარეთ, სადაც მისი დეფიციტია და ფასიც მაღალია. ამ პერიოდში ლარის გაუფასურება ნაახალისებს ექსპორტს.

აქვე ვითყვით იმასაც, რომ ქართული ექსპორტის ხელშემწყობი პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს ექსპორტის დაბალი ინტენსივობის მქონე ფირმების ზომის ზრდაზე. საქართველოსათვის ექსპორტის ინტენსივობის შესახებ ოფიციალური მონაცემები ხელმისაწვდომი არ არის, თუმცა, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის მიხედვით ნათელია, რომ ევროკავშირში ექსპორტიორი ფირმების 46%-ს მსხვილი საწარმოები წარმოადგენენ, ხოლო 39%-ს მცირე საწარმოები. ე.ი. მცირე საწარმოების საკმაოდ დიდმა რაოდენობამ მოახერხა ყველაზე მაღალი სტანდარტების და მოთხოვნების მქონე ბაზარზე გასვლა. მაგრამ მათი ზომის ზრდა მათი კონკურენტუნარიანობის და ბაზარზე სტაბილური დამკვიდრებისათვის ხელშემწყობი ფაქტორი იქნება.

ღია ეკონომიკის პირობებში მცირე და საშუალო საწარმოებს შეუძლია იქცეს მსხვილი კორპორაციების დივერსიფიკაციის და სამომხმარებლო ბაზრის მოდერნიზაციის ინსტრუმენტად. საქართველოში მცირე და საშუალო საწარმოების განვითარება ხელს შეუწყობს ისეთი პრობლემების მოგვარებას

როგორცაა კონკურენციის ზრდა, მოსახლეობის დასაქმება, შემოსავლებრი უთანაბრობის შერბილება, საწარმოო სიმძლავრეების დატვირთვა, ბიუჯეტის შემოსავლების ფორმირება. მცირე და საშუალო საწარმოთა განვითარების დონეს მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მოცემული ქვეყნის დარგობრივი სპეციფიკა და ეკონომიკური მექანიზმები. ამიტომ როცა მივმართავთ განვითარებული ქვეყნების შედარებას ქართულ რეალობასთან, აუცილებელია ინსტიტუციონალური და ინფრასტრუქტურული განსხვავებების, ასევე ეროვნული მეურნეობის დარგობრივი სტრუქტურის გათვალისწინება. ჩატარებული კვლევების თანახმად, ევროკავშირის მასშტაბით გამოკვლეული საწარმოები საკუთარი ბიზნესისათვის ხელისშემშლელ ფაქტორთა შორის ფინანსებზე წვდომის არასაკმარისობას ასახელებენ. თუმცა, საქართველოში მცირე და საშუალო საწარმოები, გარდა ფინანსური რესურსების, შესაბამისი ინფორმაციის ნაკლებობისა და ინგლისური ენის უცოდინრობისა, ასევე, განიცდის სირთულეებს საექსპორტო ოპერაციების განხორციელების ორგანიზების პროცესში ანუ დეფიციტურია ექსპორტ-მენეჯერების სპეციალისტები. მცირე და საშუალო ბიზნესის ინტერნაციონალიზაციისათვის მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, ექსპორტის დაკრედიტების სააგენტოს შექმნა, რომელიც ექსპორტიორ კომპანიებს მოკლევადიან, იაფ საბრუნავ სახსრებზე წვდომით უზრუნველყოფს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური - www.geostat.ge
2. ქვეყნის დახასიათება მცირე ბიზნესის აქტის მიხედვით: საქართველო მსს პოლიტიკის ინდექსი აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნები **2016** ევროპის მცირე ბიზნესის აქტის განხორციელების შეფასება. გვ.9.
3. <https://www.interpressnews.ge>
4. eugeorgia.info/ka/article/501/
5. Горфинкель В.Я. «Малый бизнес»: учебное пособие – М.: КНОРУС, 2009, 336 с., стр. 219-220.
6. სამადაშვილი უ. დივერსიფიკაცია - საქართველოს ეკონომიკური ზრდის კატალიზატორი. თბ. 2016, გვ. 45.
7. სამადაშვილი უ. მცირე ბიზნესის განვითარების დინამიკა და შეზღუდულობის მიზეზები საქართველოში. IV საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში. საქართველო, თბილისი, 1-2 ნოემბერი 2019. შრომების კრებული (გვ.342-350)
8. www.imedinews.ge

ახალი ეკონომისტი THE NEW ECONOMIST

REASONS HINDERING ENTERPRISE DEVELOPMENT AND INTERNATIONALIZATION
AND THE WAYS FOR THEIR ELIMINATION IN GEORGIA

Ekaterine Gigolashvili

PhD student for the 2nd year
of Georgian Technical University

ABSTRACT

In the work we have analyzed reason-factors impeding the development and internationalization of small and medium enterprises in Georgia. Based on both statistics and new and old technologies, we have characterized private sector, product production and employment according to the size of enterprises. We have also discussed registered and active entrepreneur entities, regions, types of activities and organizational-legal forms.

We have made suggestions and recommendations for Small and Medium Enterprise development and internationalization.

Keywords: small and medium enterprises, the ways of small and medium enterprise development and internationalization; social background; Economic backwardness; active entrepreneurial entities; annual turnover; employment; product production; GDP.